

P. Rudniewski, M. Arszyński

**Przegląd zagranicznych czasopism
konserwatorskich**

Ochrona Zabytków 17/2 (65), 97-99

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD ZAGRANICZNYCH CZASOPISM KONSERWATORSKICH

STUDIES IN CONSERVATION. The Journal of the International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works. Études de Conservation. Le Journal de L'Institut International pour la Conservation des Objets d'Art et d'Histoire. Kwartalnik, Wyd. The International Institute for the Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), Londyn. ROCZNIK 1963.

Zeszyt 1 s. 35, ilustracje.

R. M. Organ. Aspects of Bronze Patina and its Treatment. (Patyna na brązach i postępowanie z nią) s. 1—9, 16 ilustr., str. w jęz. francuskim. Ilustrowana przykładami przekrojów próbek warstwowa struktura tworzących się na stopach miedzi produktów korozji. Omówienie reakcji chemicznych powodujących powstawanie nawarstwień: chlorku miedziowego, tlenku miedziowego i zasadowych węglanów miedzi. Sposoby stosowane w British Museum dla zapobiegania przed dalszymi zmianami chemicznymi: 1) przechowywanie obiektów w atmosferze o wilgotności wzgl. poniżej 50%, 2) całkowite usunięcie chlorku miedziowego wraz z pokrywającymi go minerałami, 3) przekształcenie chlorku miedziowego w tlenek za pomocą długotrwałych kąpielii w roztworze półtora węglanu sodu, 4) traktowanie miejsc w których występuje „choroba brązu” tlenkiem srebra.

H. G. Courtais. A Blind Approach to the Removal of a Fresco. (Przeniesienie fresku bez kontroli wzrokowej) s. 10—31, 25 ilustr., str. w jęz. francuskim. Przebieg prac przy przenoszeniu malowidła ściennego (fresku) w gmachu Kapitolu w Waszyngtonie. Podany sposób wzmacniania wyprawy i montażu malowidła na nowym podłożu.

Recenzje. The National Gallery, January 1960 — May 1962, str. 127, Londyn 1962. (P. Coremans) s. 32—35, str. w jęz. francuskim.

Zeszyt 2, s. 40 ilustracje.

L. Tintori, Studies for the Preservation of the Frescoes by Giotto in the Scrovegni Chapel at Padua. I. The State of Conservation of the Frescoes and the Principal Technical Restoration Problems. (Studia nad zabezpieczeniem fresków Giotta w kaplicy Scrovegnich w Padwie. I. Stan zachowania fresków i główne problemy techniczne ich restauracji) s. 37—41, 3 ilustr., str. w jęz. francuskim. Pomimo ogólnego dobrego stanu zachowania malowideł występują trzy rodzaje zniszczeń: 1) proszkowanie się warstwy malarskiej na skutek rozkładu spoiwa w partiach wykonanych a secco, 2) łuszczenie malowidła utrwalonego w XIX w. jajkiem lub kazeiną, 3) rozkład węglanu wapnia. Wymienione środki (żywice akrylowe) dla zabezpieczania występujących rodzajów zniszczeń.

E. V. Sayre, L. J. Majewski, Studies for the Preservation of the Frescoes by Giotto in the Scrovegni Chapel at Padua. II. Technical Investigation of the Deterioration of the Paintings. (Studia nad zabezpieczeniem fresków Giotta w kaplicy Scrovegnich w Padwie. II. Badania techniczne zniszczeń malowideł) s. 42—54, 1 tablica, 7 ilustracji, str. w jęz. francuskim. Badania mikroskopowe, spektrograficzne oraz dyfrakcji rentgenowskiej próbek odpowiadających różnym stanom zachowania. We wszystkich próbkach pochodzących z partii zniszczonych występuje gips — $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$. Nie stwierdzono natomiast jego obecności w wyprawie zdrowej. Biały nalot występujący na powierzchni wokół miejsc bardziej

zniszczonych, zawiera 100% gipsu. Autorzy wysuwają przypuszczenie iż przyczyną niszczenia malowideł i wyprawy jest gips powstający na skutek działania tlenków siarki, stanowiących zanieczyszczenie powietrza rejonów uprzemysłowionych. Prowadzone przez 4 lata oznaczenia zawartości tlenków siarki w atmosferze Padwy, wykazały występowanie znacznych ich ilości (średnia dzienna 1,13 mg SO_3 (100 cm^2) co potwierdzałoby hipotezę autorów. Przegląd metod postępowania mających na celu zahamowanie dalszych procesów rozkładu węglanu wapnia: 1) izolowanie malowideł od wpływu SO_2 i SO_3 najlepiej przez oczyszczanie powietrza wewnątrz kaplicy, 2) przeniesienie malowidła metodą 'strappo' (tzn. samej warstwy malarskiej bez intonaco) na nowe podłoże nie reagujące z kwaśnymi składnikami powietrza.

A. G. Boissonas, The Treatment of Fire-blistered Oil Paintings. (Przytwierdzanie pęcherzy powstałych na malowidłach olejnych na skutek ognia) s. 55—66, 13 ilustracji, str. w jęz. francuskim. Przytwierdzanie pęcherzy za pomocą ogrzewanej szpachli i spoiwa woskowo-żywicznego jest czasochłonne i daje złe wyniki w przypadku występowania impastów. Kilka przykładów kładzenia pęcherzy przy zastosowaniu próżniowego stołu do dublowania obrazów bez użycia spoiwa. Wykorzystano zjawisko mięknięcia warstw olejnych pod wpływem podwyższonej temperatury. Metoda nieskuteczna, gdy zachodzi konieczność stosowania temperatur wyższych niż 100°C.

S. G. Rees-Jones, A Simple Vacuum Impregnation Tank for Pottery and other Objects. (Prosty zbiornik do próżniowego nasycania ceramiki i innych obiektów) s. 67—71, 4 ilustracje, str. w jęz. francu-

skim. Opis, wymiary urządzenia do próżniowego nasycania obiektów. Do impregnacji używany polioctan winylu rozpuszczany w alkoholu etylowym.

Recenzje. The Brooklyn Museum, Exposition of Painting Conservation. Brooklyn Museum, New York, 1962 (H. Ruhemann) s. 72—73.

I. E. Grabar, Woprosy restawracji i konserwacji proizwiedeniij izobrazitielnogo iskustwa-metodiceskoje posobie, s. 190, 70 ilustracji, Akademia Chudożestw Moskwa (1960) (A. R. A. Korostovetz, G. Thompson) s. 73—76.

Zeszyt 3, s. 39, ilustracje.

Ch. T. Bridgman, H. L. Gibson, Infrared Luminiscence in the Photographic Examination of Paintings and other Art Objects. (Luminiscencja podczerwona w badaniach fotograficznych obrazów i innych dzieł sztuki) s. 77—83, 7 ilustracji, str. w jęz. francuskim. Technika fotograficzna wykorzystująca zjawisko fluorescencji w zakresie promieniowania podczerwonego, wzbudzonej światłem niebiesko-zielonym. Przykłady uzyskiwanych za pomocą tej metody rezultatów oraz porównanie z fluorescencją wywołaną promieniami pozafioletowymi. Może być przydatna do badania obrazów pokrytych grubymi i silnie pożółkłymi werniksami. Możliwość wykrywania przemalowań wykonanych pigmentami kadmowymi. Krótki opis warunków (oświetlenie, filtry) niezbędnych dla wykonywania zdjęć tą techniką.

H. Garner, Technical Studies of Oriental Lacquer. (Badania techniczne orientalnych lak) s. 84—98, 1 tabela, 13 ilustracji, str. w jęz. francuskim. Metody wytwarzania i materiały stosowane do wyrobów z laki. Ilustrowana zdjęciami mikroskopowymi przekrojów próbek, budowa warstwowa oraz jej omówienie. Zamieszczone wyniki analizy spektralnej barwnych warstw laki (czerwień, żółcień, czerń) pochodzącej z okresu dynastii Ming. Badanie tkanin znajdujących się w wyrobach z laki okresu Ming, wykazało, że są one wykonane z włókien ramii, a nie konopi wbrew dotychczasowym przekonaniom. Dalsze studia nad wyrobami z laki mogą dostarczyć wielu wskazówek pomocnych

przy określaniu ich pochodzenia i datowaniu.

O. P. Agrawal. The Conservation Laboratory of the National Museum, New Delhi. (Pracownia konserwatorska Muzeum Narodowego w New Delhi) s. 99—105, 8 ilustracji, str. w jęz. francuskim. Powstanie, personel, wyposażenie placówki, która obok pomocy muzeom innych miast Indii ma również prowadzić kształcenie konserwatorów.

K. Finch. Conservation of a Dress worn by Mary Birch, 4 Years Old in 1812 r. (Konserwacja sukienki noszonej przez 4-letnią Mary Birch w 1812 r.) a. 106—111, ilustracje, str. w jęz. francuskim. Przebieg konserwacji sukienki złożonej z dwu części: spodnia z jedwabiu tussowego, wierzchnia z muślinu. Pranie za pomocą niejonowego środka piorącego (Lissapol N), wybielanie nadboranem sodu (10g/litr). Rdzę w przypadku jedwabiu usuwano lokalnie 15% roztworem kwasu fluorowodorowego. Dla wzmocnienia tkaninę nasycano alkoholem poliwinylowym.

Korespondencja. H. Kühn, Punice Wax. (Wosk punicki) s. 112—113, 3 wykresy. Wyjaśnienie w sprawie nieściślej interpretacji wyników analizy spektralnej wosków, wykonanej przez H. Kühna, a cytowanej przez G. Torraca (Stud. in Cons. 7 no 3, 109, 1962).

Recenzje. Textile Museum Journal. vol. 1, no 1, November 1962, The Textile Museum Washington. s. 114—115 (J. E. Leene).

Zeszyt 4, s. 35, ilustracje.

D. Winfield Sancta Sophia, Trebizond — A note on the Cleaning and Conservation Work (Sancta Sophia, Trebizond — Notatka o czyszczeniu i pracach konserwatorskich) s. 117—130, 15 ilustracji, str. w jęz. francuskim. Krótka historia obiektu. Opis etapów odsłaniania malowideł spod tynku. Trudności związane z mechanicznym usuwaniem pobiał ze względu na specyficzną technikę malowideł bizantyjskich. Ubytki wypełniane zaprawą składającą się z wapna, mączki marmurowej i kazeiny z dodatkiem pięciochlorofenolanu sodu. Proszkująca się warstwa malarska zabezpieczana alkoholem poliwinylowym z dodatkiem pięciochlorofenolanu so-

du. Założone zaprawą ubytki, podmalowywano kolorem lokalnym dla częściowego scalenia, bez rekonstruowania szczegółów.

J. Plesters. Sancta Sophia, Trebizond — A note on the Materials and Technique. (Notatka o materiałach i technice) s. 131—135, 1 ilustracja, str. w jęz. francuskim. Artykuł jest wstępnym omówieniem przeprowadzonych badań nawarstwień zarówno oryginalnych, jak i późniejszych. Podany skład pobiał i tynków pokrywających malowidło. Zaprawa oryginalna — bizantyjska dwuwarstwowa: w warstwie spodniej: węglan wapnia z niewielkim dodatkiem piasku i sproszkowanej cegły oraz słoma; w warstwie wierzchniej węglan wapnia. Malowidło złożone z dwu lub trzech warstw. Analiza chromatograficzna wykazała tylko w kilku próbkach obecność spoiwa organicznego — klej zwierzęcy. Omówienie występujących pigmentów: ziemia zielona, węgiel drzewny, lapis lazuli. W nielicznych przypadkach występuje cynober i azuryt. Porównanie technik malowideł w Trebizondzie i Kariye Camii — w Istanbul (Stud. in Cons. 3, 107/1958).

M. S. Frinta, The Use of Wax for Appliqué Relief Brocade on Wooden Statuary. (Zastosowanie wosku do brokatów z aplikacjami wypukłymi na rzeźbach drewnianych) s. 136—149, 11 ilustracji, str. w jęz. francuskim. Krótkie omówienie wzorów dekoracyjnych imitujących tkaniny na drewnianych rzeźbach polichromowanych i obrazach na desce. Przykłady występowania reliefowych ornamentów wykonanych w wosku pszczelini lub masie woskowożywiczej, na obiektach pochodzących z terenów zachodnich i południowo zachodnich Niemiec oraz północnej Hiszpanii. Omówienie sposobu ich wykonywania oraz występujących pigmentów. Notatka J. Mills'a i J. Plesters o przeprowadzonej analizie wosków metodą spektrograficzną.

Nekrologia.

P. Rudniewski

DEUTSCHE KUNST UND DENKMALPFLEGE (ukazuje się dwa razy w roku). Wyd. Vereinigung der Landesdenkmalpfleger in der Bundesrepublik Deutschland.

Deutscher Kunstverlag, München — Berlin. ROCZNIK 1962.

Zeszyt 2, s. 80 ilustracje.

J. Taubert, F. Buchenrieder. Der Forstenrieder Kruzifixus (Krucyfiks z Forstenried). Obszerne omówienie problematyki historycznej i konserwatorskiej polichromowanej rzeźby romańskiej na przykładzie zabytku pochodzącego z końca XII wieku i stanowiącego najstarszy przykład umocowania figury trzema gwoździami, znany z terenu Niemiec. W nawiązaniu do historii zabytku autorzy charakteryzują obszernie przebieg konserwacji, jak i związane z nią badania, relacjonując jednocześnie dokonane w tym czasie szczegółowe obserwacje dotyczące stanu zachowania oraz szczegółów techniki rzeźbiarskiej i malarskiej (sposób łączenia części, skład farb, kolejność ich nakładania itp.). Konkluzję stanowi stwierdzenie zasadniczych różnic między romańskim i gotyckim sposobem polichromowania rzeźb. Prócz odrębności w traktowaniu różnych szczegółów technologicznych i artystycznych, autorzy podkreślają charakterystyczną „irracjonalność” pierwszego, który pozostając w rozbieżności z formą rzeźbiarską — nie akcentuje modelowanych przez nią światła i cienia i nie respektuje logiki układu draperii (różne kolory fałd pokazujących tę samą stronę tkaniny). Artykuł kończy się próbą ustalenia pewnych ogólnych wytycznych do wstępnych badań i konserwacji rzeźb romańskich. Na wzmiankę zasługuje obszerna bibliografia.

A. R e s s, Der Würzburger Dom-Stuck (Stiuki katedry wrocławskiej). Artykuł, traktowany jako przyczynek do problemu barokizacji średniowiecznej architektury kościelnej, omawia przekształcenia wnętrza romańsko-gotyckiej katedry dokonane w okresie 1600—1752.

Nawiązując do zmian potrzeb kulturowych i ewolucji poglądów estetycznych, autor dokładnie charakteryzuje poszczególne etapy przekształceń, uwypuklając ich wpływ na kolejne przemiany charakteru wnętrza, tak w sensie dekoracji jak i koncepcji przestrzennej. Zakończenie stanowi charakterystyka problematyki konserwatorskiej wnętrza uszkodzonego w czasie wojny. W centrum tej problematyki stoi kontrowersyjna sprawa ukształtowania sufitu nawy głównej, bardziej zniszczonego od zrekonstruowanego już uprzednio sufitu części wschodniej. Kuria i architekci postulują formy proste podczas gdy konserwatorzy obstają przy rekonstrukcji.

Komunikaty. A. R e s s, Die Tagung der Landesdenkmalpfleger in der Bundesrepublik vom 25. Juni bis 1. Juli 1962. (Zjazd konserwatorów krajowych NRF — od 25 czerwca do 1 lipca 1962). Obszerne i problemowe omówienie przebiegu zjazdu i stanowiącej jego integralną część wycieczki naukowej, której trasa obejmowała obszar obu państw niemieckich (m. in. Hildesheim, Halberstadt, Hameln, Münden, Halle, Stendal, Magdeburg). Podając treść obrad (sanacja miast, ochrona organów, zabezpieczenie przeciwlotnicze, dokumentacja) i charakteryzując wrażenia z lustracji zabytków, artykuł umożliwia rozeznanie w aktualnej problematyce ochrony zabytków w Niemczech (m. in. zagadnienia rekonstrukcji, uczytelniania nawarstwień, zagospodarowania zabytków, kolorystyki wnętrz i fasad, malarstwa ściennego).

T h. B r a c h e r t, Gesundheits-schädliche Chemikalien in der praktischen Denkmalpflege. (Szkodliwe dla zdrowia chemikalia w praktyce konserwatorskiej). Artykuł charakteryzując trujące działanie chemikaliów stosowanych w pracowniach konserwatorskich, aceton, alkohol

etylowy, amoniak, benzol, toluol itp.) przestrzega przed lekceważeniem niebezpieczeństwa groźnego dla zdrowia i życia oraz proponuje szereg środków zaradczych.

Recenzje. H. E. Kubach. Die Kunstdenkmäler des Kreises Ostersternberg, (Bau- und Kunstdenkmäler des Deutschen Ostens, Reihe B, Bd3), Stuttgart 1960. (A. H o r n) Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin. Berlin 1961. (A. H o r n). F. Arens, Die Kunstdenkmäler der Stadt Mainz, Teil I. (Die Kunstdenkmäler von Rheinland-Pfalz Bd. 4). Deutscher Kunstverlag 1961. (A. H o r n) Max Geisberg, Die Stadt Münster (Bau und Kunstdenkmäler von Westfalen Bd. 41.) Münster 1961. (A. H o r n) K. E. Mummenhoff, Die Profanbaukunst im Oberstift Münster von 1450/1650, Münster 1961. (W. M e y e r) K. Pomplun, Berlins alte Dorfkirchen, (Schriften zur Berliner Kunst u. Kulturgeschichte 3) Berlin 1962. (A. H o r n) F. Seberich, Die Stadtbefestigung Würzburgs T. I. (Mainfränkische Hefte, Heft 39) 1962. (B. H. T ö t t g e r) R. Sejn, Das vergangene Bremen, (Forschungen zur Geschichte der Bau und Kunstdenkmale in Bremen Bd. 1. (A. H o r n) E. Probst, Schweizer Burgen und Schlösser, Zürich 1962. (W. M a y e r) O. Karpa, Die Kirche St. Michaelis zu Hildesheim, Hildesheim 1961. (A. H o r n) (W. Ohle, Schwerin-Ludwigslut, Leipzig 1961. (A. G e b e s s l e r) F. Kriegbaum, Nürnberg, Deutscher Kunstverlag 1961. (K r e i s e l) E. Kusch, Land der Franken, Nürnberg 1961. (A. H o r n) A. E. Brinckmann, Verzeichnis der Schriften, Köln 1961. (T. B r e u e r) Jahrbuch der Rheinischen Denkmalpflege, Band XXIII u. XXIV. (O. S c h u b e r t h) P. Verlet, Versailles, Paris 1961. (L. H a g e r).

Personalia. + B. Hopp (G. Grundmann).

M. Arszyński